

Донецька обласна універсальна наукова бібліотека ім. Н.К. Крупської
Науково-методичний відділ

*Листок-сигнал серії
«Історичні постаті України»*

ГЕТЬМАН ПЕТРО ДОРОШЕНКО

Донецьк 2005

ББК 78.381.9:63.3(4Укр)

Г 44

Гетьман Петро Дорошенко: Листок-сигнал / Донец. ОУНБ ім. Н.К. Крупської; Склад. Н.П. Супрунець. – Донецьк: Схід. вид. дім, 2005. – 8 с. – (Сер. «Історичні постаті України»).

Складач: Н.П. Супрунець

Редактор: О.Г. Бриль

Відповідальний
за випуск: Н.П. Авдєєнко

Комп'ютерний набір: В.І. Копійка

Дизайн: О.О. Мізько

На політичному небосхилі Правобережної України сяяло чимало імен, які навечно вкарбувалися у народну пам'ять. До таких непересічних особистостей належить Петро Дорошенко. Серед інших діячів того часу гетьман виділявся гострим аналітичним розумом, палким патріотизмом, глибоким розумінням завдань і перспектив боротьби, послідовністю і непохитністю у досягненні поставленої мети.

Народився Петро Дорофійович Дорошенко в Чигирині 1627 р. в родині полковника Чигиринського полку. Дідом Петра був гетьман України Михайло Дорошенко, прадідом по материнській лінії – гетьман Тарас Трясило. В сім'ї Дорошенків діти (4 брати і сестра) виховувались з вірою в козацькі ідеали, вірне служіння матері-Україні.

Козацька родина Дорошенків прагнула дати добру освіту дітям. Майбутній гетьман навчався у Києво-Могилянській колегії, із стін якої виніс знання польської і латинської мов, знайомство з історією та риторикою, що стане у нагоді пізніше, під час численних міжнародних переговорів, у яких брав участь П.Д. Дорошенко.

Пройшовши військову і дипломатичну школу під керівництвом Б. Хмельницького, в 1649 р. був записаний до реєстру Війська Запорізького як гарматний писар Чигиринського полку, а в 1657 р. Хмельницький призначив його полковником Прилуцького полку. Після смерті гетьмана П. Дорошенко підтримав політику І. Виговського, а згодом і П. Тетері. Ю. Хмельницький призначив його чигиринським полковником, а П. Тетеря – генеральним осавулом. У 1665 р. П. Дорошенко став полковником Черкаського полку і цього самого року був проголошений гетьманом Правобережної України.

Він мав за мету об'єднати під власною зверхністю Право- і Лівобережну Україну. Намагаючись привернути на свій бік народ, Дорошенко часто скликав генеральні ради, де вислуховував думку рядового козацтва. Щоб позбутися надмірної залежності від старшини, гетьман організував 20-тисячний корпус найманців (сердюків), що підпорядковувалися йому особисто.

На початку гетьманування П. Дорошенко, як і всі гетьмани Правобережної України, проводив пропольський курс. Проте в січні 1667 р., коли поляки та росіяни підписали Андрусівське перемир'я, його політика докорінно змінилася. За цією угодою Україна ділилася навпіл: поляки визнавали суверенітет царя над Лівобережжям, а

Москва давала згоду на повернення поляків у Правобережжя. Землі запорожців переходили у подвійне польсько-московське управління й мали виконувати функцію буфера проти нападів татар.

Прагнучи створити незалежну Україну, до складу якої входили б Перемишль, Галич і Львів, тобто в її етнічних межах, П. Дорошенко обрав протурецьку орієнтацію. Восени 1667 р. об'єднане турецько-козацьке військо напало на польські сили в Галичині, змусивши короля Яна Казимира надати Дорошенкові на Правобережжі широку автономію. Проте цей успіх не задовольнив гетьмана. Щоб остаточно позбутися поляків, він передав Україну під символічну зверхність Туреччини. Закріпившись на Правобережжі, П. Дорошенко з військом перейшов лівий берег Дніпра і скинув свого суперника гетьмана І. Брюховецького. Вершини влади досяг у 1668 р., коли, спираючись на турків, підпорядкував Право- і Лівобережжя та проголосив себе гетьманом усієї України.

Проте ці успіхи виявилися скороминучими. Занепокоєні зростанням гетьманської влади, численні вороги взялися підірвати її, застосували давню тактику – підтримку суперників гетьмана. Татари зробили спробу замінити Дорошенка Я. Суховієм, поляки висунули ще небезпечнішого конкурента – Михайла Ханенка, з яким вони захопили Правобережжя. Виступивши назустріч загарбникам, Дорошенко призначив наказним гетьманом Лівобережної України Д. Многогрішного. Скориставшись нагодою, царські війська рушили на Лівобережжя, змусивши Многогрішного зректися Дорошенка й визнати зверхність Москви.

З 1672 р. П. Дорошенко, прагнучи возз'єднання обох частин України під булавою одного гетьмана і захистом царя, налагодив стосунки з московським урядом. Однак той підтримував у боротьбі з Дорошенком свого ставленика – новообраного гетьмана Лівобережної України Івана Самойловича. 1674 р. Самойлович скликав у Переяславі раду, на якій, скориставшись зреченням влади М. Ханенком, став гетьманом усієї України. Разом із російськими військами І. Самойлович рушив на Правобережжя. Розуміючи безвихідь становища, П. Дорошенко 19 вересня 1676 р. поступився гетьманськими клейнодами на його користь. На цьому політична кар'єра гетьмана завершилася. Він пішов на «почесне» заслання до Москви. 1679 р. став В'ятським воєводою, яким був до 1682 р. Решту свого життя прожив у подарованому йому царем с. Ярополче Волоколамського повіту під Москвою, де й помер 9 листопада 1698 р.

Незважаючи на періоди невдач, поступок та компромісів, П.Д. Дорошенко послідовно і наполегливо домагався матеріалізації ідей свого великого попередника – Б. Хмельницького. І не провина, а трагедія цієї людини в тому, що геополітична ситуація в Європі перешкодила об'єднати розчленовану кордонами територію України в межах єдиної незалежної держави.

Особистість гетьмана Петра Дорошенка гідна того, щоб її не забували нащадки. Використовуючи такі форми роботи, як виставка-роздум, виставка-діалог, бібліографічний огляд літератури, вечір-портрет тощо, бібліотечні працівники зможуть розкрити перед читачами складний період в історії України – 50–70 рр. XVII ст., ближче познайомити їх з видатними людьми того часу, зокрема з П. Дорошенком.

Заходи, присвячені гетьману П.Д. Дорошенку, можуть стати складовою частиною циклів «Історія України в особах», «Постаті славні, трагічні, суперечливі», «Гетьмани України».

Бібліотечні працівники мають звернути увагу на книгу О. Чувардинського «Гетьман Петро Дорошенко» (К., 2003 р.). Цей твір знайомить читачів з непересічною особистістю в українській історії, надає можливість поринути в буремні роки XVII ст. – період боротьби українського народу за свободу і незалежність. Автор твору, використовуючи документальні джерела, представляє читачам не тільки незвичайну людину, борця за об'єднання України, а й змальовує його портрет, риси характеру, показує його роздуми, вагання, біль від зрадництва. До того ж, у книзі присутні чудові пейзажні замальовки, описи вбрання, осель, традицій і звичаїв українців того часу, розповідається про військовий устрій козаків тощо.

Радимо провести презентацію книги О. Чувардинського, під час якої передбачити виступ викладача історії про історичну епоху, на тлі якої формувалась постать гетьмана П. Дорошенка, про його політичні прагнення. Доречним буде повідомлення бібліотекаря про автора, сюжетну основу та художні особливості твору.

Учасникам заходу можна запропонувати інсценізацію деяких уривків з твору або вікторину, присвячену основним подіям в житті гетьмана П. Дорошенка.

Приблизні питання вікторини:

1. Назвіть дату і місце народження П. Дорошенка.

(1627 р., м. Чигирин)

2. Дідом і прадідом майбутнього гетьмана були відомі державні діячі України. Хто саме?

*(дід – гетьман Михайло Дорошенко;
прадід – гетьман Тарас Трясило)*

3. Яку освіту отримав П. Дорошенко? Якими мовами володів досконало?

*(закінчив Києво-Могилянську колегію,
володів польською і латинською мовами)*

4. Назвіть щаблі кар'єри, які пройшов П. Дорошенко за життя Б. Хмельницького.

(гарматний писар, наказний полковник Чигиринського полку, полковник Прилуцького полку)

5. В якому році П. Дорошенко був обраний гетьманом Правобережної України?

(у 1665 р.)

6. Основна політична мета гетьмана, втілення якої він прагнув усе життя.

*(об'єднання етнічних українських земель
в незалежну Українську державу)*

7. Назвіть наслідки Андрусівського договору 1667 р. між Польщею і Росією щодо України.

*(територіальний розподіл України,
визнання за Польщею права на правобережні землі)*

8. До чого прагнув гетьман на переговорах з росіянами 1667 р.?

(прибрати з України царських воєвод, в повному обсязі повернути козацькі права і вольності, об'єднати Правобережну і Лівобережну Україну)

9. Назвіть союзника П. Дорошенка у боротьбі проти царської Росії та Польщі.

*(Туреччина; 1668 р. – бойові дії по звільненню українських міст від російських воєвод;
1672 р. – похід на Польщу 120-тисячної турецької армії)*

10. Хто виступив на боці Росії проти Дорошенка 1674 р.?
(гетьман Лівобережної України І. Самойлович)
11. Коли скінчилося гетьманування П. Дорошенка?
(19 вересня 1676 р.)
12. На якій посаді перебував П. Дорошенко в Росії?
(В'ятський воєвода)
13. В якому році помер колишній гетьман, де його поховано?
(в 1698 р.; с. Ярополче під Москвою, яке дарував йому уряд царської Росії)
14. Кого з відомих нащадків П. Дорошенка ви знаєте?
(дружина О. Пушкіна – правнучка Наталія Гончарова)

У проведенні заходів радимо використати таку літературу:

1. Антонович В.Б., Бец В.А. Исторические деятели юго-западной России в биографиях и портретах. Петр Дорофеевич Дорошенко // Укр. іст. журн. – 1991. – № 7. – С. 136–143.
2. Василевський П. «І забули в Україні славного гетьмана» // Літ. Україна. – 1998. – 3 груд. (№ 45). – С. 11.
3. Гетьмани України: Іст. портр.: Зб. – К.: Ж. «Україна»; газ. «Веч. Київ», 1991. – 215 с.
4. Дорошенко Д. Гетьман Петро Дорошенко: Огляд його життя і політичної діяльності. – Нью-Йорк: Видав. укр. вільної АН у США, 1985. – 712 с.
5. Колодницький С. Гетьман Дорошенко під Підгайцями // Дзвін. – 2000. – № 4. – С. 109–116.
6. Махун С. Трудный выбор гетмана // День. – 2000. – 1 сент. (156). – С. 8.
7. Провідники духовності в Україні: Довідник / За ред. І.Ф. Кураса. – К.: Вища шк., 2003. – С. 38–40.
8. Селедіна В. «Попереду Дорошенко...» // Літ. Україна. – 1998. – 10 верес. (№ 33). – С. 3.
9. Смолій В. Петро Дорошенко // Віче. – 1994. – № 1. – С. 138–152.

10. Смолій В., Степанков В. Гетьман Петро Дорошенко // Укр. іст. журн. – 1992. – № 7–8. – С. 84–102.

11. Чувардинський О.Г. Гетьман Петро Дорошенко. – К.: Аспект-Поліграф, 2003. – 202 с. – (Сер. «Наші великі предки»).

Підп. до друку 09.06.2005. Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.

Друк трафаретний. Гарнітура Times. Ум. друк. арк. 0,47.

Обл. вид. арк. 0,22. Зам. 1-060905. Наклад 65 прим.

Видавниче підприємство "Східний видавничий дім"

(Державне свідоцтво № ДК 697 від 30.11.2001.)

83086, м. Донецьк, вул. Артема, 45

тел./факс (062) 338-06-97, 337-04-80